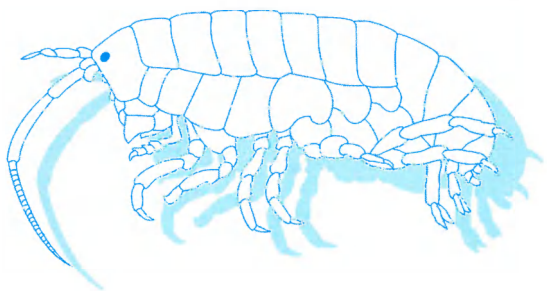


ISSN 0773-3542



De Strandvlo

Verantwoordelijke uitgever: Francis Kerckhof, Muscarstraat 14, 8400 Oostende

VLIZ vzw

Victorialaan 3

B-8400 Oostende

Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang 26
2006

DE STRANDVLO

Jaargang 26

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie**

Voorzitter

Francis Kerckhof Muscarstraat 14, 8400 Oostende
e-mail : FrancisKerckhof@hotmail.com

☎ 0473/95 30 59

Secretaris

Jean-Paul Vanderperren Hoogstraat 137, 1980 Zernst
e-mail : vdpjp@yucom.be

☎ 015/34.07.81

Penningmeester

Bart Verhaeghe Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen

☎ 051/50.23.46

e-mail : bver1111@tiscali.be

Redactieraad De Strandvlo

Ingrid Jonckheere St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670
Koksijde

☎ 058/52.19.46 of
050/81.37.68

e-mail : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68

e-mail : guido.rappe@gmail.com

Public Relations

Marie-Thérèse Panneels- Ter Yde 1, 8670 Koksijde
Vanhaelen

☎ 058/51.86.15

e-mail : marc.panneels@skynet.be

Els Vanderperren Cathilleweg 162, 8490 Stalhille

☎ 0477/23.11.18

e-mail : els.vanderperren@yucom.be

Bestuurslid

Jan Haelters J. Britostraat 24, 8200 Brugge

☎ 050/39 16 55

e-mail : j.haelters@mumm.ac.be

website : <http://www.strandwerkgroep.be> - **e-mail** : info@strandwerkgroep.be

webmaster: Sander Van de Moortel

Sitecontent manager: Ward Appeltans

Abonnementsprijs 2006 - Belgische leden: **10 Euro**. Te storten op **rek. 000-1493424-12**, op naam van

"De Strandwerkgroep" p/a B. Verhaeghe (zie hoger).

In Nederland kan gestort worden op **postgiro 0222305** op naam van Strandwerkgroep België,
Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen, België.

Buitenlandse leden betalen: **11,50 Euro**.

❖ Foto cover: Zandrichels - Koksijde (foto: Ingrid Jonckheere)

INHOUD

Jaargang 26 nr. 2

Inhoud, excursiekalender 2006		32
Leen Vandepitte	Gezocht: kruiers en andere vissers aan onze kust	33
laagwatertabel		35
Natal Severijns	Verslag van de meerdaagse SWG-excursie naar Trébeurden (Bretagne) van 15 tot 21 april 2003 (Deel I)	36
Catherine Vandercruyssen	Verslag van de excursie in de jachthaven van Zeebrugge op 17 juni 2006	47
Marie-Thérèse Vanhaelen	Verschillende bivalven talrijk en dicht bewoond door het erwtenkrabbetje <i>Pinnotheres pisum</i>	49
Natal Severijns	Een strandvondst van de kleine slangster <i>Ophiura albida</i> Forbes, 1839 aan de Belgische kust	51
Marie-Thérèse Vanhaelen	Vondsten van levende ovale strandschelpen <i>Spisula elliptica</i> (Brown, 1827) op de stranden van de Belgische Westkust	54
Francis Kerckhof en Frank Nolf	Een nobele onbekende: de kleine gaper <i>Sphenia binghami</i> Turton, 1822 (MOLLUSCA: BIVALVIA: MYIDAE)	56
Marie-Thérèse Vanhaelen	Levende messcheden <i>Solen marginatus</i> op 10 februari 2006 te Koksijde en een massale verse standing in mei 2006 te Sint-Idesbald	60
Korte mededeling		64
Poëzie		66

WOORD VOORAF

De zomer, komkommertijd voor de pers maar niet voor de redactie van de Strandvlo. Van zodra dit nummer gedrukt is begin ik aan een volgend nummer. Stilzitten staat wellicht niet in het woordboek van onze leden want ik ontving weer tal van excursieverslagen. Op de middenpagina vind je meer info over de meerdaagse excursie van volgend jaar. Het vinden van een locatie liep niet van een leien dakje maar het lukte Jean-Paul toch om een schitterend verblijf voor ons te regelen.

Het VLIZ doet in deze editie een oproep aan onze kruiers om hun waarnemingen door te sturen. Uiteraard hopen we dat indien deze data/iets interessants opleveren ook een artikel in de Strandvlo zal gepubliceerd worden, kwestie van terugkoppeling naar de basis.

Ik wens je veel leesplezier en ik hoop dat dit boekje je kan inspireren om een stevige strandwandeling te maken en in je pen te kruipen om een artikel te schrijven.

Excursiekalender - 2006

- **Zaterdag 30 september:** Strandvegetatie in de baai van Heist onder leiding van een ervaren gids
Afspraak: **10 uur 30 te Heist**, westelijk einde van de Zeedijk
- **Zondag 29 oktober:** leven en op en rond de strandhoofden
Afspraak: **10 uur 30 te Westende**, Calidris, kruispunt Koninklijke Baan met Strandlaan. In samenwerking met Natuurpunt Middenkust
- **Zaterdag 11 november:** een herfststrand, telkens anders
Afspraak: **10 uur 30 te Oostduinkerke**, Sint-André, strand einde Scottlaan
- **Zaterdag 30 december:** Eindejaarsexcursie
Afspraak: **14 uur te De Panne**, Westhoekstrand. Zeedijkje, einde Dynastielaan

Gezocht: kruiers en andere vissers aan onze kust

Strandwandelaars hebben ze vast al eens aan het werk gezien: de kruiers. Ongeveer twee uur voor laag water trekken ze - gewapend met waterdichte kledij en een sleepnet - vol enthousiasme de zee in, hopend op een goede garnaalvangst. Als ze na een kleine drie uur weer op het strand komen om hun vangst te zeven en te sorteren, kunnen ze stevast op belangstellende blikken en vragen van toevallige voorbijgangers rekenen. Enkele van deze kruiers nemen niet enkel hun garnaalvangst mee naar huis, maar houden ook heel nauwgezet bij wat ze die dag precies gevangen hebben. Hoewel garnalen natuurlijk het hoofddoel zijn van het kruien, wordt ook af en toe de rest van de vangst (tong, pietermannen, krabben, ...) geteld en genoteerd in schriftjes.

Voor ons - het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) - zijn deze gegevens over de kruien en visvangsten een heel belangrijke bron van informatie, en dit om meerdere redenen. Eerst en vooral willen we vermijden dat dergelijke belangrijke gegevens over het leven in de kustzone verloren gaan. Ten tweede houden sommige kruiers al jarenlang informatie over hun vangsten bij (soms 10 tot 30 jaar), en dit stelt ons in staat om een aantal lange termijn trends te onderzoeken. Als we - na verloop van tijd - over voldoende bruikbare gegevens beschikken, kunnen we bijvoorbeeld nagaan of er over de jaren heen meer of minder garnalen (en ander zeeleven) wordt gevangen en wat de eventuele oorzaken hiervan zijn. Daarnaast kan er ook een vergelijking gemaakt worden tussen de garnaalvangsten aan de oost- en de westkust. Deze informatie kunnen we

echter niet zomaar uit onze mouw schudden: hiervoor hebben we de hulp nodig van de talrijke kruiers langs onze kust, die bereid zijn hun gegevens aan ons door te geven.

Misschien wordt dit niet genoeg vermeld, maar de input van vrijwilligers voor wetenschappelijk onderzoek is niet te onderschatten. Wetenschappers gaan namelijk uit van de stelling “meten is weten”, maar veelal zijn ze niet in staat om zelf al deze metingen uit te voeren, waarbij het belang van vrijwilligers duidelijk wordt. Je kunt het vergelijken met de vele amateur-vogelkijkers die al jarenlang hun vogelwaarnemingen bijhouden. Hoewel deze waarnemingen vaak vanuit andere doelstellingen worden verricht, is de verzamelde informatie van onschatbare waarde voor wetenschappers die bijvoorbeeld de veranderingen in vogeltrek en het voorkomen van bepaalde soorten in een gebied willen onderzoeken en verklaren.

Momenteel beschikken we over vijf datasets van kruiers langs de oostkust, maar ook over een dataset die de vangsten van een aantal hengelaars beschrijft. We willen ons echter niet beperken tot kruiers en hengelaars, ook informatie van lijn- en strandvissers (hengelen vanop bootjes of vissen met een boomkor vanop een bootje) zullen we opnemen in onze databank. Naast de eigenlijke data is het ook belangrijk dat u ons kan vertellen hoe u bij het hengelen, vissen of kruien precies te werk gaat. Hierbij zijn we vooral geïnteresseerd in de plaats waar u gaat kruien of hengelen, het soort net of aas dat u gebruikt, enz. De gegevens over de vangsten zullen niet zomaar voor iedereen toegankelijk zijn: de informatie die wij ontvangen zal enkel worden verwerkt en vrijgegeven als de kruiers, vissers of hengelaars daar zelf de toestemming voor geven.

Iedereen (kruiers, hengelaars, lijnvissers, strandvissers, strandjutters, ...) die wil meewerken aan dit initiatief door zijn vangsten aan ons kenbaar te maken of wie over gegevens beschikt, maar niet zeker is of ze bruikbaar zijn voor ons, kan contact opnemen met Leen Vandepitte (tel: 059/34 01 55 of mail: leen.vandepitte@vliz.be). Het hoeft hierbij helemaal niet om lange tijdsreeksen te gaan, ook gegevens van het voorbije jaar zijn meer dan welkom.

Alvast bedankt voor jullie medewerking!

Leen Vandepitte

Laagwatertabel Oostende – september, oktober, november en december 2006 (weekends)

september

Za 02/09	02:08-14:47
Zo 03/09	03:44-16:27
Za 09/09	09:19-21:46
Zo 10/09	10:00-22:28
Za 16/09	02:41-15:24
Zo 17/09	04:03-16:58
Za 23/09	09:00-21:22
Zo 24/09	09:25-21:49
Za 30/09	00:31-12:46

november

Za 04/11	06:10-18:34
Zo 05/11	06:53-19:17
Za 11/11	11:24-23:48
Zo 12/11	-12:30
Za 18/11	06:03-18:15
Zo 19/11	06:32-18:44
Za 25/11	10:03-22:23
Zo 26/11	10:52-23:15

LW te :

Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

Er is rekening gehouden met de zomertijd

oktober

Zo 01/10	01:39-14:33
Za 07/10	08:15-20:40
Zo 08/10	08:56-21:21
Za 14/10	01:07-13:42
Zo 15/10	02:20-15:06
Za 21/10	08:05-20:21
Zo 22/10	08:29-20:47
Za 28/10	11:48-
Zo 29/10	00:18-11:45

december

Za 02/12	04:50-17:20
Zo 03/12	05:48-18:11
Za 09/12	10:22-22:37
Zo 10/12	11:12-23:25
Za 16/12	04:15-16:40
Zo 17/12	05:11-17:26
Za 23/12	09:16-21:31
Zo 24/12	10:03-22:18
Za 30/12	03:01-15:43
Zo 31/12	04:20-16:54

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger

Verslag van de meerdaagse SWG-excursie naar Trébeurden (Bretagne) van 15 tot 21 april 2003 (Deel I)

Natal Severijns

Tijdens de Paasvakantie in 2004 ging de jaarlijkse SWG-excursie nog eens naar Trébeurden, aan de noordkust van Bretagne. Het was van 1995 geleden dat we deze streek hadden aangedaan (Severijns, 1996). Toen verbleven we in caravans op een camping in Perros-Guirec. Nu logeerden we in het vakantiecentrum Okaya van de VVF-organisatie (Villages Vacances Familles) op de dijk aan de Plage de Tresmeur in Trébeurden, tussen het Île Milliau en de Pointe du Bihit. De kamers waren sober, maar gerieflijk. De maaltijden wisten iedereen goed te smaken en vóór het eerste avondeten werd ons een drankje aangeboden door de uitbaters. Dit zorgde mee voor een gezellige start van een leuke week. Het uitzicht op de baai vanuit het restaurant was ronduit schitterend, vooral bij zonsondergang. De belichting van de rots Le Castel en het eiland Île Milliau door het tegenlicht van de ondergaande zon, de rode verkleuring van de hemel en het spel van de laaginvallende zonnestralen op het water in de baai zorgden voor een adembenemend schouwspel. In de kelder van het gebouw beschikten we over een uitgebreide labo-ruimte waar we tussen en na de excursies ons hart konden ophalen bij het verwerken en het bestuderen van de waargenomen en verzamelde soorten.

Het aantal deelnemers was vrij groot (een twintigtal in totaal) en er waren kenners van de meeste grote groepen organismen bij (crustaceeën, mollusken, mosdiertjes, wieren, ...). Verder werden, zoals sinds enkele jaren gebruikelijk is, de nog niet gekende soorten via de binoculair en geschikte literatuur gedetermineerd. Dit alles heeft geleid tot een zeer lange soortenlijst, die met ongeveer 430 verschillende soorten misschien wel de meest uitgebreide van alle SWG-excursies tot nog toe is. Zo vonden we ongeveer 50 soorten wieren, een tiental soorten korstmossen en evenveel soorten neteldieren (hydroïdpoliepen en bloemdieren), sponzen, stekelhuidigen en zakpijpen, bijna 20 soorten ringwormen (*Annelida*), 150 soorten mollusken (waarvan 75 soorten slakken en 70 soorten bivalven), een 90-tal soorten crustaceeën (waaronder ongeveer 10 soorten zeepissebedden (*Isopoda*), 27 soorten vlokreeften (*Amphipoda*) en 35 soorten krabben, kreeften en garnalen (*Decapoda*)), verder 45 soorten mosdiertjes (*Bryozoa*) en tenslotte ongeveer 25 soorten vissen. De volledige soortenlijst volgt achteraan dit artikel. In wat volgt zullen we een korte beschrijving geven van de verschillende plaatsen die we hebben aangedaan en van een aantal van de meest opvallende soorten die we daar vonden.

Zoals bijna steeds was het tijdstip van afspraak ter plaatse in de loop van de late namiddag. Toch werd er door enkelen vroeg vertrokken waardoor het mogelijk was bij laag tij onderweg in le Val André eens een kijkje te gaan nemen. Helemaal lukte dat niet, want het tij was al gekeerd toen we daar aankwamen. Opvallend daar waren het

grote aantal levend en dood aangespoelde helmkrabben *Corystes cassivelaunus*, enkele tientallen verse eikapsels en levende exemplaren van de glanzende tepelhoren *Natica alderi* die we levend op het strand aantreffen (makkelijk te vinden juist onder het zand door hun kruipspoor), en enkele levende pandorascelpen *Pandora inaequalvis*. Cédric was die dag nog in Roscoff waar hij op het strand voor het biologisch station een 20-tal soorten decapoda had waargenomen, terwijl een dreg een paar doubletten van interessante soorten bivalven had opgeleverd, zoals de ovale venusschelp *Timoclea ovata*, de korfschelp *Corbula gibba*, de parelmoerneut *Nucula sulcata*, de dunschaal *Abra longicallus* en de golfschelp *Thyasira flexuosa* (enkel losse kleppen).

Het lage tij viel steeds in de namiddag. Op woensdag 16 april hebben we het gebied rond het Île Milliau en bij de rots le Castel uitgebreid onderzocht. Dit heeft het indrukwekkende aantal van ongeveer 215 verschillende soorten opgeleverd! Hierbij ongeveer 25 soorten wieren, 85 soorten mollusken, een 25-tal soorten mosdiertjes en ongeveer 30 verschillende soorten crustaceën. Trébeurden is en blijft toch wel één van de rijkste locaties in Bretagne, en misschien wel van gans West-Europa.

Enkele van de meer opvallende soorten hier waren de ijszeester *Marthasterias glacialis*, de zeespin *Nymphon gracile*, de worm *Sabella spallanzani*, en twee eikapsels van de blonde rog *Raja brachyura*. Daarnaast een vers doublet van de stralende plaatschelp *Tellina donacina*, van de geplooid zonnenschelp *Gari fervensis* en van de kleine zonnenschelp *Gari tellinella*, levende ovale venusschelpen *Timoclea ovata*, korstmosschelpen *Lasaea rubra*, de pandorascelpen *Pandora inaequalvis*, en geschubde hartschelpen *Parvicardium scabrum*. Verder ook levende exemplaren van de bleke scheefhoren *Lacuna pallidula*, de scheefhoren *Lacuna vineta*, de dekselhoren *Tricolia pullus*, de bleke plooiak *Goniodoris nodosa* en de grote vlokslak *Aeolidia papillosa* (twee naaktslakken), de gestreepte alikruik *Littorina nigrolineolata* (een soort die je slechts zelden vindt, maar wel in de omgeving van Trébeurden) en enkele verse schelpen van de zee-oor *Haliotis tuberculata*. Op de pontons in de jachthaven, tenslotte, troffen we onder andere de kelkworm *Pedicellina cernua* aan, naast de zakpijp *Styela clava*, *Ciona intestinalis*, *Clavelina lepadiformis*.

Omdat de streek rond Trébeurden zo bijzonder soortenrijk is hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk verschillende locaties te bezoeken. In de voormiddag van donderdag 17 april trokken we daarom naar St. Michel-en-Grève. In de weidse baai - de 'Grève de Saint-Michel' - ligt er meestal een rijke vloedlijn, met nogal wat interessante soorten. We vonden er een 15-tal levende slangsterretjes *Amphiura brachyata*, enkele eikapsels van de blonde rog *Raja brachyura*, enkele geweiaponzen *Haliclona oculata*, een dood exemplaar van de cirkelkrab *Ateacyclus undecimdentatus*, en de worm *Sabellaria alveolata* die zandkokers bouwt en waarvan de kolonies op een honingraatstructuur lijken. In deze vloedlijn liggen steeds ook een aantal voor deze plaats typische soorten mollusken: we vonden bijvoorbeeld veel levende tere

platschelpen *Tellina tenuis* (het ganse kleurenpalet!) en zaagjes *Donax vittatus*, naast veel verse doubletten van *Pharus legumen* en het grote tafelmesheft *Ensis siliqua*, enkele levende geschubde hartschelpen *Parvicardium scabrum* en ovale venusschelpen *Timoclea ovata*, een vers doublet van de kleine zonnescHELP *Gari tellinella*, en enkele tientallen spoelhorens *Acteon tornatilis*. Voor *Pharus legumen* en *Acteon tornatilis* is St. Michel-en-Grève voor zover bekend één van de beste vindplaatsen in West-Europa.

Terwijl de meesten in de rijke vloedlijn rondkeken heeft Cédric het littorale gebied verkend. Hij vond daarbij een 25-tal verschillende soorten crustaceën, vooral zeekomma's (*Cumacea*) en vlokreeftjes (*Amphipoda*), maar ook een 50-tal grijze zwemkrabben *Liocarcinus vernalis*. Ten slotte lagen er in de buurt van de vloedlijn ook een aantal interessante gruisbankjes. Het onderzoek van een staal hiervan leverde behalve juveniele exemplaren van een 15-tal grotere soorten slakken en tweekleppigen (onder andere 4 doubletjes van de baardmossel *Modiolus barbatus*) ook een mooie waaier van kleine soorten op. Een overzicht hiervan wordt gegeven in onderstaande tabel. In totaal vonden we in St. Michel-en-Grève ongeveer 120 verschillende soorten, waarvan ongeveer 70 soorten mollusken en bijna 30 soorten crustaceën.

Tabel 1. De kleine mollusken in een gruisstaal van St. Michel-en-Grève (17 april 2003), gerangschikt volgens soortnaam.

<i>Leucophytia bidentata</i>			3
<i>Mysella bidentata</i>	(Montagu, 1803)	tweetandsmossel	7
<i>Cingula cingullus</i>	(Montagu, 1803)	gewone streephoren	36
<i>Odostomia conspicua</i>	Alder, 1850	stevige tandhoren	1
<i>Manzonina crassa</i>	(Kanmacher, 1798)	navelgroefhoren	22
<i>Noemiamea dolioliformis</i>	(Jeffreys, 1848)	vaatjestandhoren	2
<i>Tellmya ferruginosa</i>	(Montagu, 1808)	ovale zeeklitschelp	1
<i>Rissoa guerini</i>	Récluz, 1843	spitse drijfhoren	3
<i>Pusillina inconspicua</i>	(Alder, 1844)	dwerg-drijfhoren	1
<i>Turbonilla lactea</i>	(Linnaeus, 1758)	melkwitte priemhoren	3
<i>Ovatella myosotis</i>	(Draparnaud, 1801)	muizeoortje	1
<i>Rissoa parva</i>	(da Costa, 1778)	kleine drijfhoren	295
<i>Mangelia powisiana</i>	(Dautzenberg, 1877)	(trapgevel)	1
<i>Bittium reticulatum</i>	(da Costa, 1778)	naaldje	7
<i>Brachystomia rissoides</i>	(Hanley, 1844)		5
<i>Lasaea rubra</i>	(Montagu, 1803)	korstmosschelp	4
<i>Onoba semicostata</i>	(Montagu, 1803)	geribde gordelhoren	22
<i>Alvania semistriata</i>	(Montagu, 1808)	gestreepte traliedrijfhoren	13
<i>Cytherea smithii</i>	Forbes, 1844	smalle trapgevel	1
cf. <i>Neolepton spec.</i>			1
<i>Tornus subcarinatus</i>	(Montagu, 1803)		1
<i>Hydrobia ulvae</i>	(Pennant, 1777)	wadslakje	22

<i>Hydrobia ventrosa</i>	(Montagu, 1803)	opgezwollen brakwaterhoren	23
<i>Evalea warreni</i>	(Thompson, 1845)		1

Voor het laag tij in de namiddag trokken we naar de 'Plage de Goaz Trez', even ten noorden van het centrum van Trébeurden. Aan de voet van een bijna tien meter hoge schuine helling ligt daar een weidse zand- en slibrijke vlakte die zich bij laag water vele honderden meters ver richting zee uitstrekt. Het is een ideaal biotoop voor tweekleppigen. Dat was blijkbaar ook tot in Parijs doorgedrongen. Er was die namiddag namelijk een bus Parijzenaars neergestreken die waarschijnlijk voor de eerste keer in hun leven een 'pêche-à-pied' deden: met kleine handharkjes (zo één van die dingen om een klein bloemenperkje te onderhouden) en in hun zondagse kleren ... Er waren er die meer dan er een uur lang uitsluitend op éénzelfde vierkante meter strand zochten, maar die hadden ze na een uur dan wel volledig omgewoeld Tegen dat het tij keerde hadden ze toch allemaal één en ander in hun korf verzameld: vooral Noorse hartschelpen *Laevicardium crassum*, grote zwaardschedes *Ensis arcuatus*, wrattige venusschelpen *Venus verrucosa*, otterschelpen *Lutraria lutraria*, en Artemisschelpen *Dosinia exoleta*.

Wij zagen het iets ruimer, zowel in het deel van het littoraal dat we onderzochten als in de soorten waarin we geïnteresseerd waren. In totaal vonden we iets meer dan 130 soorten, waaronder ongeveer 15 soorten wieren, bijna 50 soorten mollusken, ongeveer 25 soorten crustaceën, een 15-tal soorten mosdiertjes en een 12-tal soorten vissen. Onder de meer speciale soorten vermelden we de zeepier *Arenicola defodiens*, de zakpijp *Aplidium proliferum*, een vervelling van de kleine gravende kreeft *Upogebia pusilla* die in het zand leeft, en de krabben *Pisa tetraodon*, *Atelecyclyus undecimdentatus*, het ruig krabbetje *Pilumnus hirtellus* en *Galathea squamifera* (meer een kreeftachtige). Daarnaast vonden we ook legsels van de gewone tepelhoren *Natica catena*, en levende venusschelpen *Venus casina*, breedgeribde venusschelpen *Clausinella fasciata*, bruine venusschelpen *Callista chione* en stevige platschelpen *Tellina crassa*, één levende gebochelde mantel *Chlamys distorta* en enkele levende gekielde tolhorens *Jujubinus exasperatus*. Ten slotte vonden we ook nog één levend en één dood exemplaar van de zeekat *Sepia officinalis*.

Op 18 april in de voormiddag hebben we, vanuit de *Gare Maritime Trestraou* in Perros-Guirec een excursie met de boot gemaakt naar 'Les Sept Îles', een groep eilanden vóór de kust die beschermd zijn als natuurreservaat en waar ongeveer 20.000 koppels zeevogels leven. Daaronder ongeveer 4.000 koppels zilvermeeuwen *Larus argentatus* en enkele tientallen koppels grote mantelmeeuwen *Larus marinus* op het Île Bono, en een goede 15.000 koppels Jan van Genten *Sula bassana* op het Île Rouzic. Het Île Malban is dan weer de geliefkoosde plek van een paar honderd koppels kuifaalscholvers *Phalacrocorax aristotelis*. Daarnaast zagen we ook enkele drieteenmeeuwen *Rissa tridactyla* en alken *Alca torda*, naast veel zeekoeten *Uria aalge*

en papegaaiduikers *Fratercula arctica*. Op één eiland konden we ten slotte een 100-tal zeehonden zien genieten van de zon. Onderweg naar en op de weg terug van de eilanden heb je een onvergetelijk zicht op de mooie 'Côte de Granit Rose', met zijn fantastisch gevormde rotspartijen, die gevormd is door een vulkaanuitbarsting zo'n 300 miljoen jaar geleden.

In de namiddag hebben we in Ploumanach de omgeving van de 'Anse de Saint-Guirec' verkend. Hier staat een oude kapel ter ere van Saint Guirec op het strand die bij hoog tij vaak gedeeltelijk in het water verdwijnt. Volgens de overlevering moeten koppels die binnen het jaar willen trouwen een gebed doen en een haarspeld in de neus van het beeld van de heilige steken. Als die daar na het volgende hoog tij nog steeds in zit zou hun wens uitkomen. Door de ijver van de jonge meisjes heeft het beeld na vele jaren echter zijn neus verloren en moest het vervangen worden door een granieten beeldje ...

Alvorens aan de excursie te beginnen hebben we eerst boven op het 'strand', in de luwte van de kaaimuur onze picknick opgegeten. Daarna zijn we het zakkend water gevolgd op zoek naar zoveel mogelijk moois. Je vindt hier een grote verscheidenheid aan roodwieren en uitgestrekte velden met zeegras, een ideaal schuiloord voor allerlei diertjes. We vonden in totaal ongeveer 140 verschillende soorten organismen, waaronder 35 verschillende soorten wieren, 63 soorten mollusken en 15 soorten crustaceeën. Onder de meer interessante soorten vermelden we een aardbeianemoon *Actinia fragacea*, de zakpijp *Dendrodoa grossularia*, één levende krab *Xantho incisus*, enkele ruige krabbetjes *Pilumnus hirtellus*, tientallen levende *Galathea squamifera*, een paarsgekleurde zeekomkommer *Pawsonia saxicona*, één mantelanemoon *Adamsia palliata* op een gevlamde tolhoorn *Gibbula pennanti* met daarin een heremietkreeft *Pagurus prideauxii*, en één zeeanemoon *Calliactis parasitica* op een wulk *Buccinum undatum* waarin een heremietkreeft *Pagurus bernhardi* leefde. Daarnaast vonden we ook een aantal interessante mollusken. Daarbij onder andere één kleine borstelkeverslak *Acanthochitona crinita*, twee grote borstelkeverslakken *Acanthochitona fascicularis*, enkele honderden gewone koffieboontjes *Trivia arctica*, enkele kleine stekelhorens *Ocenebrina aciculata*, enkele naaktslakken *Limacia clavigera*, satijnslakken *Jorunna tomentosa* en groene wierslakken *Elysia viridis*, en tientallen bleke plooislakken *Goniodoris nodosa*, allemaal levend, en tenslotte, een tiental melkwitte priemhorens *Turbonilla lactea* tussen gruis in het midden-littoraal. Verder ook nog één levende gebochelde mantel *Chlamys distorta*, één vers doublet van de parelmoerneut *Nucula nucleus*, enkele levende geschubde hartschelpen *Parvicardium scabrum* tussen zeegras *Zostera marina*, en tenslotte één levende dwerginktvis *Sepiella atlantica*.

Op zaterdag 19 april hadden we een vrije voormiddag voorzien. Ideaal voor wie nog veel materiaal moest kuisen en determineren om 'terug bij te geraken' en een ideale gelegenheid voor de anderen om eens rustig langs de vloedlijn te gaan kuieren of

om vogels te gaan observeren. Rond de namiddag trokken we dan naar het Île Calot, ter hoogte van Carentec, in de 'Baie de Morlaix'. Dit (schier)eiland is enkel bij laag water bereikbaar. We waren op tijd vertrokken en daardoor ruim vóór het laag tij ter plaatse. Het water moest nog wat verder zakken. Een ideaal moment voor de picknick dus, al stond er wel een behoorlijk stevige wind. Het was dan ook een hele belevenis toen we, zodra het water ver genoeg gezakt was, over de nog deels ondergelopen weg de oversteek naar het eiland maakten. Maar met elkaars steun (letterlijk in dit geval) hebben we het toch allemaal gehaald. Qua natuur heeft het Île Calot, heel wat te bieden. We vonden er dan ook in totaal zo'n 170 verschillende soorten. Daarbij waren 32 soorten wieren, 67 soorten mollusken, 15 soorten crustaceën en 22 soorten mosdiertjes. Opnieuw vermelden we hier slechts enkele opvallende soorten uit al het moois dat we vonden. Op zakpijpjes *Dendrodoa grossularia* vonden we de gewone streephoren *Cingula cingullus* en de borstelworm *Amblyosyllis formosa*, en op riemwervoetjes de kleine stekelhoren *Ocenebrina aciculata* en het slakje *Chauvetia brunnea*. Daarnaast zowel het gewone als het gevlekt koffieboontje, *Trivia arctica* en *Trivia monacha*, de sleutelgathoren *Diodora graeca*, twee zeehazen *Aplysia spec.* enkele trapgevels *Raphitoma purpurea*, de pandoraschelp *Pandora inaequalis* en een vers doublet van de platschelp *Tellina incarnata*. Verder ook een aardbeianemoon *Actinia fragacea*, de krabben *Xantho pilipes* en *Xantho incisus*, een kleine zwemkrab *Liocarcinus pusillus* met eieren, een aantal mooie exemplaren van de borstelworm *Sabella pavonina*, de oesterdief *Colpomenia peregrina*, en zowel het klein zee gras *Zostera noltii* als het groot zee gras *Zostera marina*.

Op de laatste dag, zondag 20 april, trokken we rond de middag naar de verst van het vasteland verwijderde kant van het Île Grande. Hier troffen we 'slechts' 83 soorten aan, vooral wieren (een twintigtal soorten) en mollusken (ongeveer 45 soorten). Bij laag tij kan je oversteken naar het kleine eiland achter het Île Grande. Aan de voet is dit omgeven door een brede band van kleine en grote keien waarop en waartussen *Gibbula*'s, *Patella*'s en krabben leven. Als je omhoog klimt vind je er verschillende soorten korstmossen en een aantal mooie planten, zoals Engels gras *Armeria maritima*. Naast enkele krabben *Xantho incisus* vonden we bij het Île Grande een vers doublet van de stralende platschelp *Tellina donacina*, enkele zee-oren *Haliotis tuberculata*, één groot glasmuiltje *Lamellaria perspicua*, één brede strandschelp *Mactra glauca*, en enkele tientallen Artemisschelpen *Disinia exoleta*, allemaal levend. Bij het lage tij kwamen er ongeveer een halve meter brede ribbels van grof zand vrij waarin we onder andere levende venusschelpen *Venus casina* en breedgeribde venusschelpen *Clausinella fasciata* vonden, naast een paar exemplaren van de stevige platschelp *Tellina crassa*. Een paar onder ons waren hierdoor zo gefascineerd dat ze, toen het tij al gekeerd was, net iets te laat terugkeerden naar de hogere delen van het getijdengebied. Gelukkig kon echte watersnood voorkomen worden door de laarzen uit te doen en de broek tot boven de knieën op te rollen. Pech voor de fotografen die al naar een leuk kiekje uitkeken ...

Op de volgende bladzijden wordt, per biologische groep, een overzicht gegeven van de soorten die op de verschillende bezochte plaatsen werden waargenomen. Binnen elke groep zijn de soorten alfabetisch gerangschikt volgens soortnaam. In de tabel worden volgende afkortingen gebruikt:

A = algemeen	CLT = Île Calot
E = enkele exemplaren	EFL = St. Efflam
M = massaal	ILG = Île Grande
A1 = 1-9 exemplaren	LVA = Le Val André
A2 = 10-99 exemplaren	LQR = Locquirec
A3 = 100-999 exemplaren	PLM = Ploumanach
A4 = 1000-9999 exemplaren	PGR = Perros-Guirec
D = dood	PGT = Plage de Goaz Trèz, Trébeurden
L = levend	RCF = Roscoff
V = vers	SJD = St. Jean du Doigt
	SMG = St. Michel-en-Grève
	TBD = Trébeurden
	TRZ = Térénez (Baie de Morlaix)

In totaal werden er dus niet minder dan zo'n 430 verschillende soorten waargenomen. Dit is heel wat meer dan de ongeveer 135 soorten die we tijdens de excursie in 1995 op ongeveer dezelfde plaatsen hebben waargenomen (Severijns, 1996). Natuurlijk is het soortenaantal in de streek rond Trébeurden de voorbije tien jaar niet zo spectaculair gestegen. Wel was de groep dit keer beduidend groter, beschikten we over binoculaires en waren er kenners bij van de meeste grote mariene groepen, waardoor dit keer weinig soorten aan onze aandacht ontsnapten en er ook slechts weinig materiaal niet gedetermineerd bleef.

Naar goede gewoonte wil ik aan het einde van dit overzicht iedereen die er bij was danken voor de aangename sfeer en voor zijn of haar bijdrage in welke vorm dan ook aan deze prettige en leuke week in Trébeurden.

Literatuur

SEVERIJNS, N., 1996. Verslag van de Bretagne-reis (14-18 april 1995). De Strandvlo, 16(4): 131-141.

**Buizegemlei III
2650, Edegem**

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DINAMENA	PUMILA	KLEINTANDHOORNRAAL (HYDROPOLEPHIDROZOA)	030416	E	L	TBD	OP PONTONS IN JACHTHAVEN
PUMILLARIA	SETACEA	(HYDROPOLEPHIDROZOA)	030416	A	L	TBD	OP PONTONS IN JACHTHAVEN
PUMILLARIA	SPICULI	(HYDROPOLEPHIDROZOA)	030416	A	L	LVA	SPELTI LAAG IN DE PLOEG VOOR VISSERSBOTEN (OVER BOORD GEGOOJD)
TELLARIA	SPICULI	(HYDROPOLEPHIDROZOA)	030416	1	L	LVA	AAN RESPOELD
TELLARIA	VERRUCOSA	(HYDROPOLEPHIDROZOA)	030420	4	L	IL5	4 KOLONIES AAN AANLEERPLAATS VISSERSBOTEN (OVER BOORD GEGOOJD)
KLASSE							
Anthozoa (Bloemdieren)							
ACTINIA	EQUINA	PAARDEKEMOON	030415	E	L	LVA	
ACTINIA	EQUINA	PAARDEKEMOON	030415	A	L	TBD	
ACTINIA	EQUINA	PAARDEKEMOON	030415	A	L	PLM	
ACTINIA	EQUINA	PAARDEKEMOON	030419	A	L	CLT	
ACTINIA	FRAGACEA	PAARDEKEMOON	030418	1	L	PLM	ZEER LAAG IN GETIJDENGBIED
ACTINIA	FRAGACEA	PAARDEKEMOON	030419	1	L	CLT	
ADAMISIA	PALLATA	STELLENKEMOON	030419	1	L	CLT	
ADAMISIA	PALLATA	STELLENKEMOON	030419	1	L	PLM	OP SIBILLA PERMANENT MET PAGURUS PROCEAU II
CALLACTIS	PARASTICA	STELLENKEMOON	030417	3	L	PST	OP BLOEDMANIQUAAL MET PAGURUS BERKHARDUS
METRIDIUM	SEMLE	ZEENLEIJS	030416	A1	L	TBD	1E OF KOKKEL
ANEMONIA	VRIDIS	WASROOS	030415	E	L	LVA	OP PONTONS
ANEMONIA	VRIDIS	WASROOS	030416	A	L	TBD	
ANEMONIA	VRIDIS	WASROOS	030416	A	L	PLM	
ANEMONIA	VRIDIS	WASROOS	030416	E	L	PLM	
ANEMONIA	VRIDIS	WASROOS	030419	E	L	CLT	
PHYLUM							
Platyhelminthes (Platwormen)							
PROSTHECERNEUS	VITATUS	(PLATYRINPLATHHELMIN)	030416	1	L	TBD	
PHYLUM							
Sipunculida (Wormen)							
PHASCOLION	STROMBI	(WORMSIPUNCULCA)	030416	1	L	TBD	INTURRIELLA COMMUNIS
PHYLUM							
Entoprocta (Trekwormen)							
PEDICELLINA	CERNUA	(MELKORMENTROCTA)	030416	E	L	TBD	KOLONE IN DE JACHTHAVEN
PEDICELLINA	CERNUA	(MELKORMENTROCTA)	030416	1	L	TBD	KOLONE
PHYLUM							
Amelida (Ringwormen)							
SABELLARIA	ALVEOLATA	(BARTSELWORMMELIDA)	030417	E	V	SMG	1 KOLONE (HONKSGRAATSTRUCTUUR)
SABELLARIA	ALVEOLATA	(BARTSELWORMMELIDA)	030417	A	L	SMG	KOLONE
SPICULIBS	BOREALIS	SPIRAALKOKERWORM	030416	A	L	TBD	
SPICULIBS	BOREALIS	SPIRAALKOKERWORM	030417	A	L	PST	OP FLOUS SERRATUS
SPICULIBS	BOREALIS	SPIRAALKOKERWORM	030418	A	L	PLM	OP FLOUS SERRATUS
SPICULIBS	BOREALIS	SPIRAALKOKERWORM	030418	A	L	LVA	
LANICE	CONCHILEGA	SCHIELPKOKERWORM	030416	E	L	TBD	
LANICE	CONCHILEGA	SCHIELPKOKERWORM	030416	E	L	PST	
LANICE	CONCHILEGA	SCHIELPKOKERWORM	030417	E	L	PLM	
LANICE	CONCHILEGA	SCHIELPKOKERWORM	030419	A	L	CLT	
LANICE	CONCHILEGA	SCHIELPKOKERWORM	030419	A	L	PLM	
ARENICOLA	DEFODENS	(ZEEFER)	030417	A	L	PST	ZANDHOOPLES
ARENICOLA	DEFODENS	(ZEEFER)	030416	A	L	PLM	ZEER LAAG IN GETIJDENGBIED
AMBLIOSYLUS	FORMIDENS	(BARTSELWORMMELIDA)	030419	1	L	CLT	OP DE JORDOON
PECTINARIA	KOREN	(ZEEPUIS)	030417	E	L	PST	
ARENICOLA	MANNA	GODDIJAMETJE	030417	A1	V	SMG	IN DE JACHT
ARENICOLA	MANNA	ZEEPER	030415	W	L	LVA	ZANDHOOPLES OP STRAND

Verslag van de excursie in de jachthaven van Zeebrugge op 17 juni 2006

Catherine Vandercruyssen

Om 10.30 uur onder een stralende zon verzamelden een 15-tal man (en vrouw) en twee jongens zich op de staketsels van de jachthaven van Zeebrugge. Onder de deskundige begeleiding van Hans ontdekten we, sommigen zelfs voor de eerste keer, de wondere wereld onder de stootkussens en de pontons.

Wisten jullie trouwens dat er een verschil is tussen een stootkussen en een fender? Een fender is een houten blok die tussen schepen of tussen het schip en de kade of het ponton gehouden wordt. Een stootkussen geeft meer mee en bestond vroeger uit een zak gevuld met kurk, desnoods een oude autoband, nu zijn het meestal stevige plastic blazen. Omer heeft ons heel wat visserstaal bijgeleerd.

(nvdr: in de praktijk lijkt het zo'n vaart niet te lopen, afhankelijk van het milieu – binnenscheepvaart versus zeescheepvaart, koopvaardij versus visserij of pleziervaart – kunnen de nuances verschillen. Volgens Van Dale is stootkussen een synoniem van fender.)

Maar daarvoor kwamen we niet... Ziehier de lange lijst van wat wij gezien hebben.

Wieren : blaaswier *Fucus vesiculosus*, wakame *Undaria pinnatifida*, af en toe vol gaatjes gemaakt door een gulzige Amfipoden en warrig vederwier *Bryopsis hypnoides*. De kwallen waren niet talrijk op de afspraak. Hans zag één *Nemopsis bachei* en wij zagen twee oorkwallen *Aurelia aurita* en enkele zeedruifjes *Pleurobrachia pileus*. Niet vergeten, het is het meloenkwalletje *Beroë gracilis* dat de zeedruifjes opeet. Wel interessant waren de poliepen van de oorkwal die als een witte waas op de boeien vastgehecht waren. Een heleboel kwalvlootjes *Hyperia galba* waren blijkbaar op hun gastheer aan het wachten, want veel oorkwallen hebben we niet gezien.

Onder de witte boeien langs het staketsel groeiden een heleboel zakpijpen, onder andere enkele die in kolonie leven, zoals de prachtige paarse geleikorst of sterretje *Botryllus schlosseri* en de geelachtige *Aplidium* cf. *glabrum*. De geïntroduceerde *Botrylloides violacea*, met haar prachtig purperen kleur is ook een kolonievormende soort. Kolonievormende zakpijpen hebben elk een eigen opening en een centrale gemeenschappelijke opening in het midden van de kolonie. De anderen zakpijpen, bijgenaamd de pissers, je zult wel weten waarom, zijn afzonderlijk levende diertjes. De doorschijnende zakpijp *Ciona intestinalis* is soms doorschijnend witachtig, maar kan ook prachtig oranje gekleurd zijn. Ze heeft wel altijd een gele rand rond de opening. De Japanse zakpijp of knotszakpijp *Styela clava* is een langwerpige dunne harde geelbruine

zakpijp op een steeltje. De ronde zakpijp *Molgula manhattensis* is bijna bolrond, of wat had je gedacht. De scheve zakpijp *Ascidella scabra* groeit op zijn zijkant en ligt dus tegen het substraat.

We zagen ook twee sponsen : de paarse buisjesspons *Haliclona xena* en een mini sponsje *Sycon spec.*

Hans zou niet Hans zijn indien hij ons ook niet een heleboel mosdiertjes kon laten zien. Ik noem ze gewoon op: *Alcyonidium mytili*, *Bugula stolonifera*, *Tricellaria inopinata*, *Cryptosula pallassiana* die een oranje harde korst vormt en de harige vliescelpopliet *Electra pilosa*. Deze laatste soort, zo legde Hans uit, kan zich vanuit het midden oprichten en zo een loodrechte structuur vormen ten opzichte van zijn substraat als dat te klein wordt, bijvoorbeeld op een mossel.

Nu de kreeftachtigen. De macho spookkreeftjes *Caprella mutica* hadden natuurlijk het meeste succes. Een actief zwemmende strandkrab *Carcinus maenas* liet zich toch in een netje vangen. Tussen de oesters ontdekten we een penseelkrabje *Hemigrapsus penicillatus*. Ook de geknikte aasgarnaal *Praunus flexuosus* en mooie steurgarnalen werden bewonderd: de gewone steurgarnaal *Palaemon elegans* en de rugstreepsteurgarnaal *Palaemon macrodactylus* te herkennen aan de witte streep die over zijn rug loopt.

Ten slotte: een zeester *Asterias rubens*, mossels *Mytilus edulis*, Japanse oesters *Crassostrea gigas*.

Terugkerend naar de trap kon Hans ons nog zeevonk *Noctiluca miliaris* tonen, roze korreltjes in hoopjes drijvend op het water, maar als het donker is en je verstoort ze, doen duizenden vonkjes de zee oplichten.

De mooiste waarnemingen werden zoals het hoort voor het laatst gehouden, ik bedoel natuurlijk de zeeanemonen. Sierlijke slibanemonen *Sagartia elegans* hadden we al aan de andere kant gezien. Maar helemaal aan het uiteinde van het ponton konden we door de latten heen een heleboel mooie witte Zeeanjeliere *Metridium senile* en enkele zeedahlia's *Urticina felina* bewonderen en zelfs een kleine slibanemoon *Sagartia troglodytes* met zijn fijne witte tentakeltjes.

Visjes konden we spijtig genoeg niet vangen, maar wat een voormiddag, de zee heeft toch nog altijd verrassingen in petto. Bedankt Hans voor al je uitleg en geduld.

**Koningin Astridlaan 106
2550 Kontich**

Verschillende bivalven talrijk en dicht bewoond door het erwtenkrabbetje *Pinnotheres pisum*

Marie-Thérèse Vanhaelen

Nadat in de winterperiode 2004-2005 reeds overvloedig erwtenkrabbetjes werden gevonden in kokkels *Cerastoderma edule*, met onder andere 3 en éénmaal zelfs 4 *Pinnotheres pisum* in één kokkel (Vanhaelen, 2005), blijft deze kleine commensaal ons dit jaar verrassen door zijn aanwezigheid in de schelpen van volgende gastheren:

- Gewone mossel *Mytilus edulis*
- Krombekmossel *Mytilus galloprovincialis*
- Kokkel *Cerastoderma edule*
- Grote strandschelp *Macra corallina*
- Halfgeknotte strandschelp *Spisula subtruncata*
- Ovale strandschelp *Spisula elliptica*
- Stevige strandschelp *Spisula solida*
- Ovale otterschelp *Lutraria lutraria*

Mijn onderzoek liep vanaf het najaar 2005 tot einde mei 2006. Alle waarnemingen zijn van de Belgische Westkust.

Enkele buitengewone waarnemingen:

Begin november 2005 nam Lode Janssens een 20-tal *Spisula solida* mee van bij het strandhoofd in Ster der Zee, Koksijde voor consumptie. Eén exemplaar bevatte een erwtenkrabbetje. Zelf heb ik meermaals stevige strandschelpen gecontroleerd doch nooit erwtenkrabbetjes aangetroffen bij deze soort;

Op 28 november 2005 vond ik te Koksijde onder andere één levende ovale strandschelp *Spisula elliptica* van 2,7 cm breed; ze bevatte 1 levend wijfje *Pinnotheres pisum*. Het was daarenboven mijn allereerste vondst van een levendverse *Spisula elliptica* aan onze kust (zie artikel in dit nummer).

Op 4 december 2005 raapte ik in De Panne onder andere één kokkel *Cerastoderma edule* op; waarin 3 mannetjes *Pinnotheres pisum* samen zaten. Die dag vond ik eveneens 2 halfgeknotte strandschelpen *Spisula subtruncata* met elk 1 wijfje *Pinnotheres pisum*.

Op 21 mei 2006 was de verrassing groot: ik had slechts 3 grote levende kokkels verzameld; in de eerste vond ik geen erwtenkrabbetjes, maar beide andere exemplaren waren elk bewoond door 4 *Pinnotheres pisum*, telkens 1 wijfje en 3 mannetjes.

Op 10 februari 2006 bracht ik van het Koksijds strand onder andere 2 halfgeknotte strandschelpen *Spisula subtruncata* mee; de ene was levend en bevatte 3 mannetjes *P. pisum*, de andere was uitgepikt, maar er zat nog 1 levend mannetje *P. pisum* in het doublet!

Slechts éénmaal (13 februari 2006 – Koksijde) controleerde ik 2 ovale otterschelpen *Lutraria lutraria*: één was bewoond door een zeer klein mannetje *P. pisum*

Soorten bivalven bewoond door een gewoon koppeltje (mannetje (m) + vrouwtje (vr)) *P. pisum*:

- Over de hele periode november 2005 tot eind mei 2006 controleerde ik 149 kokkels. 62 waren bewoond, 26 maal door 1 m en 1 vr in één kokkel.
- Op 47 grote strandschelpen waren er 25 positief; 12 maal ging het om een gewoon koppeltje.
- Krombekmossels: 6 onderzocht. 4 positief, 3 ervan bevatten een koppel.
- Gewone mossel: op 4 exemplaren waren er 3 bezet, 2 ervan door een koppeltje.
- Tot nu toe zijn er geen koppeltjes (m+vr) aangetroffen in *Spisula subtruncata*, *Spisula elliptica* en *Lutraria lutraria*.

Besluit

Het staat vast dat het erwtenkrabbetje *P. pisum* de laatste jaren aan onze kust zo talrijk aanwezig is, dat het bij wijze van spreken 'bijna niet meer weet waar kruipen'. De kokkel is momenteel blijkbaar de meest gegeerde gastheer, al wordt er ook gretig gebruik gemaakt van bovenvermelde bivalven. Misschien is het nu aangewezen om eens enkele andere bivalve-soorten te controleren, bijvoorbeeld het zaagje *Donax vittatus* en de tapijtschelp *Venerupis senegalensis*, soorten die allebei na stormen dikwijls vers voorradig zijn op de Westkuststranden.

Summary

The commensal crab *Pinnotheres pisum* keeps being encountered in a wide variety of bivalve molluscs along the Belgian coast.

Literatuur

VANHAELN, M.-TH., 2005. Nooit eerder waargenomen bewoningsdichtheden van erwtenkrabbetjes *Pinnotheres pisum* in kokkels *Cerastoderma edule* tijdens winter 2005 aan de Belgische Westkust. De Strandvlo, 25 (3/4): 72-75.

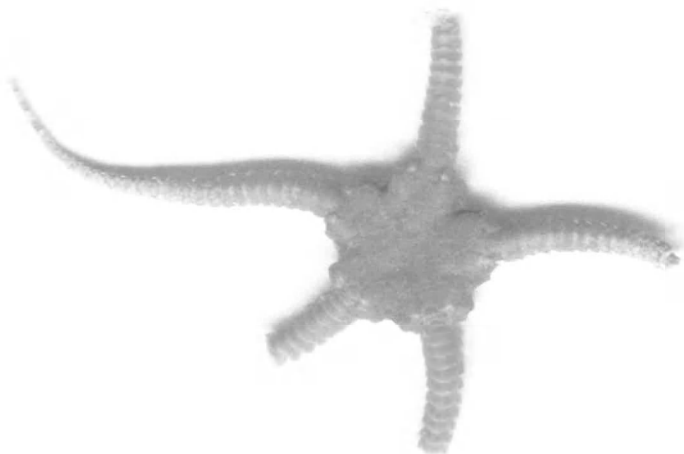
Ter Yde, I,
8670 Oostduinkerke

Een strandvondst van de kleine slangster *Ophiura albida* Forbes, 1839 aan de Belgische kust

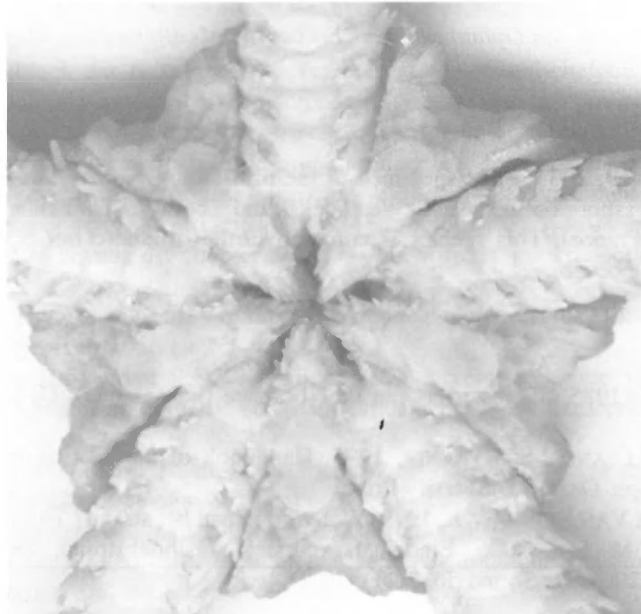
Natal Severijns

Tijdens de eindejaarsexcursie op zondag 19 december 2005 lag er een grote hoeveelheid vers en levend materiaal aangespoeld op het Westhoekstrand tussen De Panne en Bray Dunes (Vanhaelen, 2006). Daarbij waren er opvallend veel gewone zeesterren *Asterias rubens* Linnaeus (oker, oranje, rood en zelfs paars gekleurde exemplaren), enkele honderden in totaal, en ook een aantal gewone slangsterren *Ophiura ophiura* (Linnaeus, 1758). Daartussen vond ik één klein roodbruin, nog levend, slangsterretje dat duidelijk geen gewone slangster was. Daarom nam ik het mee naar huis voor determinatie. Eerst heb ik het twee weken lang gefixeerd in 4% formol. Om het gemakkelijk te kunnen determineren, zonder gevaar voor beschadiging, heb ik daarna met de scanner een afbeelding gemaakt van zowel de boven- als de onderzijde ervan (figuren 1 en 2). Door deze afbeeldingen vervolgens uit te vergroten was het nu mogelijk om het slangsterretje te determineren zonder het risico te moeten nemen dat de toch al korte en broze armen verder zouden afbrokkelen. De diameter van de schijf is 11,5 mm, de grootste afstand tussen de uiteinden van twee armen is 45 mm. Vergelijking van de onderkant met de afbeeldingen in Hayward (1995) (figuur 3) en Denecker (1985) toont duidelijk dat het een exemplaar betreft van de kleine slangster *Ophiura albida* Forbes. De naam verwijst naar de witte vlekjes op de rand van de schijf aan weerszijden van de armen. Deze vlekjes zijn op figuur 1 als witte puntjes zichtbaar.

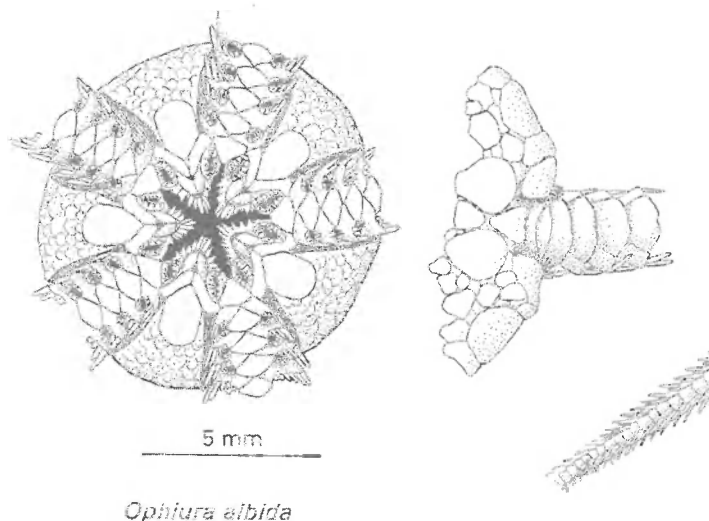
De kleine slangster is een soort die normaal verder uit de kust leeft, strandvondsten zijn dan ook eerder zeldzaam. Volgens Hayward en Ryland (1995) komt de kleine slangster voor vanaf het noorden van Noorwegen tot aan de Azoren en in de Middellandse Zee. De soort zou algemeen zijn rond de Britse eilanden. Prud'homme van Reine (1979) vermeldt de kleine slangster voor Nederland, maar geeft wel aan dat ze niet algemeen is. Voor onze kust is de soort algemeen. Ze leeft in het ondiepe sublittoraal, op fijne, modderige zandbodems waar ze meestal samen voorkomt met de gewone slangster *Ophiura ophiura*. Deze laatste soort kan, zeker verder uit de kust, veel groter worden, tot wel 3 cm schijfdoorsnede. Ook de kleur verschilt: levende kleine slangsterren zijn meer roodachtig. Toch kan men bij geconserveerde exemplaren soms twijfelen met jonge gewone slangsterren. Dan is de bouw van de kammetjes bovenaan op de schijf naast de armen een goed onderscheidingskenmerk. Bij de gewone slangster bestaan de kammetjes uit ongeveer 30 papillen, bij de kleine slangster zijn dat er minder (8 à 10).



Figuur 1. De voorkant van de kleine slangster, Ophiura albida (Forbes).



Figuur 2. Uitvergroting van de onderzijde van de kleine slangster, Ophiura albida (Forbes).



Ophiura albida

Figuur 3. Links de onderzijde van de schijf, en rechts een deel van de bovenzijde van de schijf en een arm van *Ophiura albida* (Forbes), zoals afgebeeld in Hayward, 1995

Summary

On December 19, 2005 a live specimen of the brittlestar *Ophiura albida* (Forbes) was found washed ashore on the beach "Westhoekstrand", between De Panne (Belgium) and Bray-Dunes (France). This species is common further offshore but is rarely reported stranded on the beach.

Literatuur

- DENECKER, J., 1985. Slangsterren van de Noordzee (kanaalzone). De Strandvlo, 5(3): 81-93.
- HAYWARD, P.J. AND J.S. RYLAND., 1995. Handbook of the Marine Fauna of North-West Europe. Oxford University Press.
- PRUD'HOMME VAN REINE, W.J., 1979. Wat vind ik aan het strand? Thieme, Zutphen.
- VANHAELLEN, M.-TH., 2006. Eindejaarsexcursie: Westhoekstrand, De Panne op 18 december 2005. De Strandvlo, 26(1): 20-21.

**Buizegemlei 111
2650 Edegem**

Vondsten van levende ovale strandschelpen *Spisula elliptica* (Brown, 1827) op de stranden van de Belgische Westkust

Marie-Thérèse Vanhaelen

Het eerste winteroffensief van de voorbije lange winter 2005-2006 had plaats op 25 november 2005. Als gevolg hiervan deed zich op 28 november vóór de dijk van Koksijde een mooie, gevarieerde stranding voor. Hierbij interesseerden me vooral de bivalven, met betrekking tot het onderzoek naar erwtenkrabbetjes *Pinnotheres pisum*. Zo verzamelde ik die dag uit enkele honderden grote strandschelpen *Mactra corallina*, 26 levende dieren. Tevens vond ik 8 lege, verse en 16 levende geknotte strandschelpen *Spisula subtruncata* en 7 levende kokkels *Cerastoderma edule*. Er lagen ook een 40-tal grote levende stevige strandschelpen *Spisula solida* en een 50-tal verse uitgepikte otterschelpen *Lutraria lutraria*. Vooral opgetogen was ik met de waarneming bij Sint-André van een levende fluwelen zeemuis *Aphrodite aculeata*, want deze soort werd hier al meer dan vijf jaar niet meer op het strand aangetroffen. Later vertelde Walter Wackenier me dat hij hier, begin december 2005 ook een fluwelen zeemuis vond. Dit kan mogelijk hetzelfde dier geweest zijn.

Thuisgekomen bleek dat er tussen de levende geknotte strandschelpen één duidelijk verschillend doubletje zat van 2,7 cm breed. Het eerste dat me opviel was het iets donkerder periostracum; ook de symmetrische ovale schelp en de bollere top deden me besluiten dat het zeker geen *Spisula subtruncata* maar ook geen *Spisula solida* was. Het ontbreken van een waaivormig gegroefd veldje aan weerskanten van de top overtuigde me tenslotte dat ik een levende ovale strandschelp *Spisula elliptica* gevonden had. Als toemaatje bevatte dit doublet ook nog een wijfje erwtenkrabbetje *Pinnotheres pisum* van 6 mm.

Deze bijzondere vondst zette me aan om de volgende dagen de verse *Spisula*-soorten op het strand nauwgezet te bekijken.

Op 2 december 2005 vond ik te Koksijde, naast 8 verse geknotte strandschelpen, waarvan 3 met vleesresten opnieuw één ovale strandschelp met vleesresten; ze was 2,4 cm breed.

Op 4 december 2005 raapte ik, nu in De Panne 7 *Spisula subtruncata* met dier en één vers doubletje *Spisula elliptica* van 1,9 cm op.

Ten slotte lagen er op 14 december 2005 te Koksijde weer 2 verse ovale strandschelpjes, één levend van 1,9 cm en één vers leeg doubletje van dezelfde grootte. Ik verzamelde ook 6 *Spisula subtruncata*, waarvan 1 levende, 1 dode en 1 uitgepikte en tevens enkele kleine levende *Spisula solida*. Zo kon ik van de drie verschillende *Spisula*-soorten de dieren vergelijken:

Bij *Spisula subtruncata* waren het dier en de voet wit; bij *Spisula solida* was het dier beige en de voet geel, bij *Spisula elliptica* waren zowel het dier als de voet oranjeachtig.

Een tijd na dit onderzoek werden er, in een doosje met enkele bewaarde juvenieltjes van 2004 ook 2 doubletjes *Spisula elliptica* ontdekt. In mijn notities, achterhaalde ik dat het ene 1,3 cm groot was en levend gevonden werd tussen jonge *Spisula solida* op 2 september 2004 en het ander 1,8 cm groot was en gevonden werd samen met jonge *Spisula subtruncata* op 20 november 2004, beide te Koksijde.

Vóór 2004 heb ik nooit levende of verse doubletten van de ovale strandschelp op stranden van onze Westkust gevonden.

Spisula elliptica is slechts zelden op Belgisch strand in verse toestand aangetroffen, behalve enkele malen bij strandopspuitingen, o.a. in Knokke (Dumoulin, 1986) en in De Haan (mondelinge mededeling Ingrid Jonckheere)

Ook in Nederland werden slechts enkele levende en verse doubletten gevonden op Vlieland en Terschelling in 1970 en 1979 (de Boer en de Bruyne, 1991).

De ovale strandschelp *Spisula elliptica* leeft in de Noordzee beneden de 20-meter dieptelijn, dieper dan de ons algemeen bekende halfgeknotte strandschelp *Spisula subtruncata*. Het aanspoelen van deze laatste, waarschijnlijk talrijkste soort bivalve voor onze kust, kan enorme schommelingen vertonen. Sommige jaren lagen er miljoenen verse exemplaren van Bray-Dunes tot Oostduinkerke, terwijl we hier nu de laatste jaren echt uitkijken om enkele doubletten *Spisula subtruncata* te vinden. Het verwonderde me dan ook zeer dat ik tussen zulke kleine aantallen van de twee vertrouwde *Spisula*-soorten de erg zeldzame ovale strandschelp *Spisula elliptica* levend en vers vond.

Summary

A few specimens in the flesh of the bivalve mollusc *Spisula elliptica* were found stranded on the Belgian coast (western part) in autumn 2004 en 2005. In a fresh state this species was hitherto only known on the beach out of offshore sediments used in coastal protection measures.

Literatuur

- DE BOER, T.W. EN DE BRUYNE, R. H., 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden. P. 176. Backhuis- Oegstgeest.
- DUMOULIN, E., 1996. Schelpgruis. De Strandvlo, 6(2): 63.

**Ter Yde, I,
8670 Oostduinkerke**

Een nobele onbekende: de kleine gaper *Sphenia binghami* Turton, 1822 (MOLLUSCA: BIVALVIA: MYIDAE)

Francis Kerckhof en Frank Nolf

Een ongewone vindplaats voor een ongewone soort

Het begon met het nader onderzoek - onder de stereoscopische binoculair - van enkele eertijds verzamelde levende wenteltrapjes *Epitonium clathrus* (Linnaeus, 1758). Op een van de exemplaren zaten enigszins onverwachts vijf minuscule tweekleppige schelpjes met een gemiddelde lengte van 1,5 mm en een hoogte van 0,8 mm. Ze waren vastgehecht met hun byssus in de diepe naad tussen de voorlaatste en laatste winding. Het wenteltrapje was opgevisst door een garnaalvisser ter hoogte van De Panne. De vindplaats had een zanderige bodem en lag een aantal mijlen buiten de kust, op een diepte van 10-15 m. De vondst dateert van september 1975. In die periode werden levende exemplaren van *E. clathrus* zelden aangetroffen, zowel in zee als aangespoeld op het strand. We identificeerden de schelpjes als de kleine gaper *Sphenia binghami* Turton, 1822. Dit is een minder bekende soort die behoort tot de familie van de gapers MYIDAE. De soort wordt slechts occasioneel gemeld en nooit in grote aantallen. Daarenboven zijn een aantal gepubliceerde waarnemingen vermoedelijk niet correct.

Beschrijving

S. binghami heeft een kleine, tere, wigvormig-langwerpige schelp, breed aan de voorzijde, smaller wordend aan de achterzijde. De schelpen zijn ongelijkkleppig: de linker klep is kleiner dan de rechter. De top ligt duidelijk vóór het midden. De achterzijde loopt spits toe en is schuin afgeknot, enigszins gapend. Van de top loopt in schuin-achterwaartse richting een duidelijke, maar niet scherpe richel, die tamelijk gewelfd is in het umbonale gedeelte, vlakker wordend naar de periferie toe. De schelpen zijn effen wit of geelachtig grijs, concentrisch en onregelmatig gestreept volgens de groeilijnen. De epidermis is geelbruin, rimpelig en vezelig. Vanbinnen is de schelp wit of lichtgrijs, een weinig doorschijnend en iets glanzend.

Inwendig zijn de spierindrucksels verbonden door een mantellijn met een wijde, niet zeer diepe bocht. Het ligament bestaat uit een zwakke verbinding aan de dorsale zijde en een stevig inwendig resilium. In de linkerklep zijn de cardinale tanden vergroeid tot een lepelvormig uitsteeksel, de chondrophoor, die - hoewel duidelijk - niet zo krachtig ontwikkeld is als bij *Mya*. Deze chondrophoor staat horizontaal en grijpt onder de top van de rechterklep. Het uitsteeksel vertoont een richel en een uitholling, waar de inwendige slotband zich vasthecht.

Het dier bezit twee lange en vrij dikke sifonale buizen, die bleekgeel van kleur zijn. Volwassen exemplaren worden tot circa 13 mm lang bij hoogte een van circa 6 mm en dikte van 3-4 mm.

Recente waarnemingen

De vindplaats op een wenteltrapje mag enigszins vreemd lijken maar ze is anderzijds niet helemaal ondenkbaar. *S. binghami* leeft met een byssus vastgehecht op stenen, schelpen en andere harde structuren. Ook kruipen ze graag in gangen en holtes waarbij ze zich aan de vorm van de ruimte aanpassen. Als gevolg daarvan kunnen ze vaak onregelmatig vervormd zijn. Zelf boort *S. binghami* niet. Onze overwegend zandige kust is dus niet echt geschikt voor de massale vestiging van deze soort, vandaar dat waarnemingen niet talrijk zijn. Uit recent onderzoek van enkele speciale habitats (Kerckhof ongepubl.) blijkt dat *S. binghami* niet echt zeldzaam is. Tussen de begroeiing van boeien voor de Belgische kust komt de soort regelmatig voor en ook op materiaal van wrakken zoals op wrakstukken van de TRICOLOR gelicht in 2003 en 2004. De dieren leven tussen de mossels of ingenesteld in kolonies hydropoliepen zoals *Tubularia* maar ook in en op de rifvormige kolonies van kalkkokerwormen zoals de driekantige kalkkokerworm *Pomatoceros triqueter*. Ook tussen de begroeiing van keien – bijvoorbeeld in het Westhindergebied – kan de kleine gaper aangetroffen worden. Toch komt ze nooit talrijk voor. In al deze habitats kan *Sphenia* gevonden worden samen met vooral de Noorse rotsboorder *Hiatella arctica* (Linnaeus, 1767), een soort met een gelijkaardige vorm en eenzelfde levenswijze, waarmee ze bijgevolg kan verward worden. *H. arctica* heeft echter op de schelp een duidelijke dubbele rij stekeltjes die loopt van de top schuin naar de achteronderrand. Zeker bij jonge exemplaren is dat heel duidelijk waar te nemen. Ook het slot is verschillend, zo ontbreekt bij *Hiatella* het lepelvormige uitsteeksel. Bij levende dieren is het onderscheid ook nog te zien aan de sifo's die bij *Hiatella* langer zijn en een rode kleur hebben.

S. binghami is een soort van harde substraten en toch wordt ze regelmatig gemeld in monitoringonderzoek van het benthos (bodemorganismen) van de zandige substraten voor de Belgische kust, bijvoorbeeld van de zandbanken (onder andere in de soortenlijst in Degraer *et al.*, 2006). Mogelijk heeft een deel van deze meldingen betrekking op jonge afgeknotte gapers *Mya truncata* (Linnaeus, 1758) of op verspoeld materiaal. Ook kunnen juveniele strandgapers *Mya arenaria* (Linnaeus, 1758) foutief geïdentificeerd worden als *S. binghami*. Maar het omgekeerde kan ook gebeuren, zo maakt Pelseneer (1881) onder de naam *Mya truncata* melding van zijn vondst van "deux jeunes individus, sur une pierre rapportée par des pêcheurs". Het zal duidelijk zijn dat het hier gaat om 2 exemplaren van *S. binghami*.

Verspreiding

Sphenia binghami is de enige soort van het genus die voorkomt in de Europese zeeën. Ze wordt aangetroffen in de Oost-Atlantische Oceaan: de zuidelijke Noordzee (tot de kust van zuidwest Noorwegen) rond Groot-Brittannië tot aan en in de Middellandse Zee. De soort geldt als zeer zeldzaam voor de Belgische en Nederlandse kust. In Nederland zijn er vondsten vermeld van 1 exemplaar in 1935 tussen Noordwijkse Slag en Zandvoort in een spleet van een kurkenbos (van Regteren Alten, 1943) en 1 maal 3 exemplaren in 1936 aan de buitenzijde van de Hondsbossche zeewering in een holte van een sintel, in beide gevallen door van Regteren Altena. *Sphenia binghami* werd ook levend aangetroffen op het Wierhoofd bij Den Helder en van Oostvoorne tot Terschelling op verschillende drijvende voorwerpen in de jaren '50 van de vorige eeuw. De dieren waren waarschijnlijk met hun transportmiddelen van elders naar de Nederlandse kust afgedreven. Ook hier geldt dat wat als *Sphenia binghami* vermeld wordt vaak jonge *Mya truncata* of jonge *M. arenaria* kunnen zijn. Een twijfelachtige klep, mogelijk fossiel, is door Odé in juni 1935 op het strand van Schouwen gevonden.

Uit het bovenstaande blijkt dat *S. binghami* waarschijnlijk toch algemener is dan gedacht, zeker als men gericht zoekt in geschikte habitats en in de fijngruisbanken op het strand. Bovendien blijkt uit onze ervaringen dat nader onderzoek van schelpen met opvallend voorkomen toch een onverwacht resultaat kan opleveren.

Summary

The authors report the find of juvenile *Sphenia binghami* Turton, 1822 attached to the shell of a common wentletrap *Epitonium clathrus* (Linnaeus, 1758) caught alive during September 1975 off De Panne, Belgium. The specimens were attached with their byssus in the suture between the body whorl and the penultimate whorl. *S. binghami* is thought to be rare in Belgian marine waters but recent research revealed that the species is not uncommon in suitable habitats such as the fouling communities (mussel, hydroids, Pomatoceros reefs...) on buoys, wrecks and boulders. However, the species is never present in large numbers. The species is often confused with *Hiatella arctica* (Linnaeus, 1767), co-occurring in the same biotopes and possibly also with juvenile *Mya truncata* (Linnaeus, 1758) and *M. arenaria* (Linnaeus, 1758). This may explain part of the records of *S. binghami* from soft bottom macrobenthic habitats in Belgian marine waters.

Referenties

CLEMAM, 2001. Check List of European Marine Mollusca. Unitas Malacologica, Internet resources for Malacologists <http://www.mnhn.fr:80/base/malaco.html>).

- DE BRUYNE, R. H. 2004. Veldgids Schelpen. *Veldgids*, 14. KNNV Uitgeverij & Jeugdbondsuitgeverij: Utrecht, 224 pp.
- DEGRAER, S.; WITTOECK, J.; APPELTANS, W.; COOREMAN, K.; DEPREZ, T.; HILLEWAERT, H.; HOSTENS, K.; MEES, J.; VANDEN BERGHE, E.; VINCX, M. (2006). De macrobenthosatlas van het Belgisch deel van de Noordzee. Federaal Wetenschapsbeleid: Brussel, 164 pp, foto's, 1 cd-rom
- ENTROP, B., 1972. Schelpen vinden en herkennen. Thieme & Co: Zutphen, 320 pp.
- NORDSIECK, DR. F., 1969. Die europäischen Meeresmuscheln (Bivalvia) vom Eismeer bis Kapverden, Mittelmeer und Schwarzes Meer. Gustav Fischer Verlag: Stuttgart, XIII, 256 pp.
- PELSENEER, P. 1881. Etudes sur la faune littorale de la Belgique: mollusques marins recueillis sur la côte belge en 1881. Annales de la Société royale malacologique de Belgique: bulletin des séances, 16: CLII-CLVI.
- POPPE, G.T. & GOTO, Y., 1993. European seashells: 2. (Scaphopoda, Bivalva, Cephalopoda). 2nd print. ConchBooks: Hackenheim, 221 pp.
- TEBBLE, N., 1976. British Bivalve Seashells: a handbook for identification. 2nd ed. HMSO: Edinburgh, 212 pp.
- VAN BENTHEM JUTTING, W.S.S., 1943. Mollusca (I) C. Lamellibranchia. *Fauna van Nederland*, 12. A.W. Sijthoff: Leiden, 477 pp.



Foto 1: boven linkerklep, onder rechtterklep *Sphenia binghami* Turton, 1822
(foto's: Frank Nolf)

**Muscarstraat 14
8400 Oostende**

**Pr. Stefanieplein, 43/8
8400 Oostende**

Levende messcheden *Solen marginatus* op 10 februari 2006 te Koksijde en een massale verse stranding in mei 2006 te Sint-Idesbald

Marie-Thérèse Vanhaelen

Reeds tijdens de winter 2004-2005 namen we een opvallende toename van strandingen van verse *Solen marginatus* waar in Koksijde, St.-Idesbald en De Panne. Na de publicatie ervan (Vanhaelen, 2005) vernam ik van Walter Wackenier dat ook hij in maart 2005 verse messcheden vond te Koksijde, Sint-André: het betrof 7 doubletten met vleesresten. Dit brengt het totale aantal gemelde verse exemplaren voor die winter op 78. Daarvan bevatten 10 ervan het volledige dode dier en 7 bezaten nog vleesresten.

Het nieuwe strandingsseizoen 2005-2006 begon in november, met voor Koksijde slechts 2 verse vondsten, maar in De Panne daarentegen een 40-tal, onder andere op 22 november 2005, één doublet met vleesresten op de spierindrucksels. Deze strandingen gebeurden nog vóór het eerste winteroffensief met sneeuwstormen en hagelbuien op 25 november 2005. December 2005 en januari 2006 waren, voor *Solen marginatus* dan weer een rustiger periode, met voor De Panne 12 verse doubletvondsten en voor Koksijde slechts 3 exemplaren. Ze waren leeg, maar vers.

Op 3 februari 2006 vind ik in De Panne na enkele dagen winters weer met temperaturen rond het vriespunt opnieuw een *Solen marginatus* met nog wat vleesresten. Diezelfde dag verzamel ik er nog 7 wenteltrappen met dood dier, navondsten van de buitengewoon omvangrijke levende *Epitonium clathrus* stranding van december 2005 en januari 2006. Vanaf 8 februari 2006 begint het te stormen, in het binnenland kennen we de zoveelste winterprik (zeer typerend voor deze lange winter!) met sneeuwbuien in het ganse land, terwijl aan zee de stormen overgaan in hevige rukwinden uit west tot noordwest. Op 10 februari 2006 besluit ik dan ook in de late namiddag een kijkje te gaan nemen op het strand, al valt het lage tij te 18.28 uur, dus zeker in het donker. Te Oostduinkerke doet zich een zeer grote stranding voor van levende *Ensis directus*: 10000-den, hoofdzakelijk twee- en driejarige Amerikaanse zwaardscheden; de meesten graven zich terug in. Een 150-tal otterschelpen *Lutraria lutraria* van 8 à 9,5 cm zijn reeds leeggepikt. Te Sint-André zijn vooral kleine bivalven afgezet: enkele 100-den *Tellina fabula* en een 100-tal *Donax vittatus* liggen hier tussen de uitgesorteerde, dode, exemplaren *Ensis directus*. Nog iets verder, begin van de dijk van Koksijde kan ik achter een langzaam droogvallende stroomkel geraken en dat is een grote meevaller. Het krioelt hier van leven, vooral aan de zeezijde van de kel. Ik kom net op tijd om de vraatzuchtige meeuwen te verjagen en volop te genieten van het levend strandtafereel! Honderden grote strandschelpen proberen zich in te graven, maar de meesten drijven

mee met de stroming; minstens 40 grote otterschelpen *Lutraria lutraria* slaan hun voet om hun schelpen, zoekend naar vaste grond. Het meest verbazend echter zijn enkele bleke messcheden *Solen marginatus* die hun adembuis, net een versmallend geringd torentje met een 8-tal verdiepingen, uitstulpen; sommige pompen hun voet vol water en proberen dan te ankeren. Hun gapende schelpen worden aan de lange onderzijde door een vlies samengehouden. Dit is een stranding van levende *Solen marginatus*: de allereerste die ik meemaak op het Belgische strand. Vermoedelijk is het niet echt de eerste, want er zijn al enkele meldingen geweest van intacte, vers dode messcheden en schelpen met aangeprikte dieren of vleesresten; één maal werd er één levend dier gevonden door Mark Jacobs, tijdens de massale stranding van 14 februari 1997 (Vanhaelen, 1997). Na een half uur grondig speuren moet ik noodgedwongen stoppen want het wordt donker. Het verzamelde resultaat is 3 levende en 3 pas dode, volledige dieren, 5 aangepikte dieren en 3 verse lege doubletten. De dag nadien leeft nog één van de dieren en ik merk dat ze in een bakje zeewater stelselmatig water in haar voet blijft pompen en bij de minste aanraking probeert te ankeren. In de vliezige sifobuis zie ik nu ook 2 fijne gaatjes van de in- en uitstroomkanaaltjes. Het dier vertoont ook reacties op geluid en lichtschommelingen en het vlies sluit nog steeds de onderkant van de schelp af. Het dier is volledig beige. Bij de dode en aangepikte messcheden bemerk ik nu dat er ringetjes van de vliezige sifo vallen en dat er bij sommige dieren een stukje van de voet afgepikt is. Dus de vogels (strand- of steenlopers?) waren me toch nog te vlug af geweest.

De volgende dagen heb ik zorgvuldig alle navondsten van deze *Solen marginatus*-stranding gecontroleerd (zie tabel 1).

Twee maanden later, vanaf 28 maart 2006 beginnen er opnieuw verse messcheden aan te spoelen, eerst in Koksijde en later, op 4 mei 2006 in De Panne (Westhoek), maar ditmaal zijn er geen dierlijke resten te bespeuren (zie tabel 2). Heel waarschijnlijk zijn dit navondsten van de Koksijdse februaristranding en vermoedelijk ook van een verse stranding in De Panne, in februari of maart, die door niemand is opgemerkt. Op 20 mei 2006 vind ik, na een nooit eerder meegemaakte erg late lentestorm uit zuidwest te Koksijde 20 doubletten bij Ster der Zee en 8 iets noordelijker, vóór de dijk; sommige van deze schelpen hebben wel een recent voorkomen, doch zijn duidelijk reeds wat langer leeg, mogelijk enkele maanden tot een jaar en zijn misschien afkomstig uit strandingen van vorige winter, maar het gaat toch overwegend om verse doubletten. Eén dag later, 21 mei 2006 kan je spreken van een massale stranding *Solen marginatus*, vooral voor de dijk van Sint-Idesbald, maar ook, in mindere densiteit de ganse lengte van de dijk van Koksijde. In 2 uur verzamel ik 191 vers uitzierende doubletten. De volgende dag, 22 mei 2006 worden er nog 124 doubletten verzameld tussen Mieke Hill (Sint-Idesbald) en Ster der Zee (Koksijde).

Een week later op 27, 28 en 29 mei en ook in juli worden nog mooie navondsten gedaan (tabel II) tot zelfs in Nieuwpoort.

Enkele bedenkingen bij deze strandingen.

De twee meest opgemerkte massale strandingen van *Solen marginatus* van onze Westkust hadden beide plaats na een zeer strenge winter, namelijk in mei 1985 (Oostduinkerke) en februari 1997 (Koksijde – Sint-Idesbald), met telkens honderden vondsten, in 1997 zelfs minstens 850 exemplaren. Hier tussenin had nog een kleinere stranding plaats in 1992, met navondsten in 1993 en 1994, in totaal 57 doubletten (Oostduinkerke). Buiten deze strandingen waren er, in die periode geen vondsten van verse messcheden. Blijkbaar leefde *Solen marginatus* toen nog ver van de kust en waren aanhoudende lage vriestemperaturen en hevige stormen noodzakelijk om strandingen te veroorzaken.

Vanaf begin 2002 deed zich een ander aanspoelpatroon voor: elk jaar werden er, vooral in de winterperiodes, regelmatig verse vondsten gedaan van *Solen marginatus*, die dit jaar, 2006, resulteerden in de opzienbarende stranding die in dit artikel beschreven wordt en zelfs zonder dat er strenge winters plaats hadden. Mogelijk leeft *Solen marginatus* nu dichterbij de kust. Ook het aandeel van de tweede en mogelijk enkele eerstejaars bij het aangespoeld materiaal staft dit vermoeden:

- in 1985 noteerde ik bij mijn vondsten: enkele tweede en meestal derde- of vierdejaars.
- in 1992 waren de meeste doubletten 9 à 10 cm (tweedejaars?)
- in 1997 spoelden overwegend zeer grote messcheden aan; slechts $\pm 3\%$ waren kleiner dan 12 cm. 90% waren 13 cm of groter, zelfs tot 16 cm (± 700 opgemeten schelpen). De eerste dag van die reuzenstranding was de verdeling enigszins anders: op 113 ex. waren er 12% kleiner dan 12 cm, 48% 12 à 13 cm en 40% groter dan 13 cm (gegevens Mark Jacobs)
- dit jaar, 2006 vond ik op ± 600 doubletten een 60-tal zeer kleine, variërend van 6 cm tot 8 cm. Nooit eerder hebben we zo talrijk zulke kleine, verse messcheden op onze Westkust gevonden. Vermoedelijk zijn de allerkleinste niet veel ouder dan 1 jaar.

Uiteraard is ook het feit dat we nu stilaan meer levende of dode dieren en schelpen met vleesresten vinden een teken dat deze soort dichterbij de Belgische Westkust leeft dan voorheen.

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Vinder
3-2	De Panne	1	Vleesresten	MV
10-2	Koksijde	3	Levend	MV
		3	Dood, intact dier	MV
		5	Dood, aangepikt	MV

		3	Vers, leeg	MV
11-2	Koksijde	13	Dood, aangepikt	MV
		5	Vers, leeg	MV
13-2	Koksijde	1	Vleesresten	MV
		7	Vers, leeg	MV
19-2	Koksijde	8	Vers, leeg	MV
20-2	Koksijde	1	Vers, leeg	MV
21-2	Koksijde	1	Vleesresten	MV
23-2	Koksijde	5	Vers, leeg	MV
24-2	De Panne	2	Vers, leeg	MV
Totaal		58		

Tabel I. levende en verse messcheden *Solen marginatus*: februari 2006

Totaal 58 uiterst verse doubletten, waarvan 27 met dierlijke aanwezigheid; 53 exemplaren meten tussen 7,5 cm en 10,5 cm en zijn waarschijnlijk tweedejaarse messcheden. De overige 5 zijn groter, tot 13,5 cm.

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Vinder
Einde maart	Sint-Idesbald-Koksijde	4	Vers, leeg	MJ
April	Koksijde	4	Vers, leeg	MV
1-5	Koksijde	5	Vers, leeg	MV
2-5	Koksijde-Sint-Idesbald	20	Vers, leeg	MV
3-5	Koksijde-Sint-Idesbald	16	Vers, leeg	MV
4-5	De Panne	53	Vers, leeg	MV
14-5	Koksijde	2	Vers, leeg	MV
15-5	Koksijde	11	Vers, leeg	MV
20-5	Koksijde	28	Vers, leeg	MV
21-5	Koksijde-Sint-Idesbald	191	Vers, leeg	MV
22-5	Koksijde-Sint-Idesbald	124	2 met vleesresten	MV
27,28-5	Nieuwpoort	9	Vers, leeg	GV + FN
28-5	Koksijde	35	Vers, leeg	MV
29-5	Sint-Idesbald	34	Vers, leeg	MV
Juli	Koksijde	7	Vers, leeg	MV
Juli	Nieuwpoort	1	Vers, leeg	GV
Totaal		547		

Tabel II. Verse *Solen marginatus* aangespoeld in de lente 2006

Totaal 547 exemplaren; het overgrote deel, zeker 85% van de vondsten zijn klein: vanaf 6 cm tot 10,5 cm. Het grootste doublet was 14,9 cm.

Summary

Two important strandings of the bivalve *Solen marginatus* in February and May 2005 on the western part of the Belgian coast are reported.

Literatuur

- VANHAELN, M.-TH., 1997. Grote stranding *Solen marginatus* aan de Belgische Westkust na extreme winter en februari-stormen 1997. De Strandvlo 17(4): 27-128.
- VANHAELN, M.-TH., 2005. Verse strandingen van enkele bivalvesoorten in opmars tijdens de winter 2004-2005 aan de Belgische Westkust. De Strandvlo, 25(3): 99-100.

Ter Yde, I,
8670 Oostduinkerke

Korte mededeling

Voor u gezien en bewonderd in het uitstalraam van 'Mare nostrum' te Sint-Idesbald in 2005

21 juli 2005: 1 blonde rog *Raja brachyura* van ongeveer 60 cm. Lichtbruine rugzijde met donkere stippen, dicht opeen en enkele grote vage, witte vlekken; geen stekels.

17 augustus 2005: 1 gewone sidderrog *Torpedo nobiliana* (elektrieke rog), opgevisst in de Ierse Zee en aangevoerd te Oostende. Gewicht 35 kg. Lengte $\pm$ 1,5 m. Kleur: rugzijde zeer donkergrijs tot zwart.

103077

Marie-Thérèse Vanhaelen

Opvallende toename van de tere platschelp *Tellina tenuis* te Koksijde en De Panne in 2006

Reeds einde december 2005 had ik gemerkt dat de tere platschelp iets frequenter en talrijker in aantal voorkwam op onze Westkust, dit wil zeggen dat je er elke strandwandeling toch enkele en al eens meer dan 5 doubletjes zag per zoektocht. Tot eind februari telde ik reeds 107 exemplaren. Daartussen zaten enkele tientallen levende en dode dieren. Op één dag, 23 januari 2006, lagen er zelfs 30 doubletjes.

Een tweede aanspoelperiode liep van begin april tot einde mei 2006. In totaal werden er dan 159 verzameld.

Vooraf na een zeer late storm uit noordwest zijn er op 31 mei 2006 veel *Tellina tenuis* gevonden: 93 verse, lege exemplaren raapte ik die dag op te Koksijde, tussen begin dijk (Elisabethplein) en Sint-André, het zogenaamde Schipgat. Mogelijk lagen er dubbel zoveel.

Die dag was vooral *Tellina fabula*, de rechtsgestrepte platschelp goed vertegenwoordigd met minstens een 1000-tal van deze soort.

De tere platschelpen leken me dit jaar redelijk groot; de meeste hadden een lengte van minimum 2 cm en meerdere tientallen waren 2,5 cm à 3 cm. Persoonlijke vondsten van bijvoorbeeld Bretagne, Middellandse Zee en Algarve zijn altijd kleiner en vaak feller gekleurd dan onze Noordzee-exemplaren.

Wat me bij de huidige stranding opviel: naast *Tellina tenuis* schelpen met een matte binnenzijde, waren er ditmaal veel met sterk glanzende en opvallend gekleurde binnenkant.

Net zoals bij *Solen marginatus* lijkt de oorzaak voor een opvallende *Tellina tenuis* stranding nu niet meer een uiterst strenge winter te zijn. Vroeger gold dit wel: onder andere tijdens de extreme winter in 1997; toen deed zich op 11 februari, bij Ster der Zee, de grootste stranding van *Tellina tenuis* voor die ik ooit zag: in één dag werden er 242 verse tere platschelpen gevonden, waaronder vele tientallen met vleesresten (Vanhaelen, 1997).

Literatuur

VANHAELLEN, M.-TH., 1997. Grote stranding *Solen marginatus* aan de Belgische Westkust na extreme winter en februari-stormen 1997. De Strandvlo 17(4): 27-128.

 **Marie-Thérèse Vanhaelen**

Poëzie

Oesters

Waarin de zee zich indikt. De verte
aanwaait. Waarin een zilte rimpel welt
en zwelt, taalt naar verhemelte, tot

zich in de gesprekken stilte vlecht –
een leisteenblauwe duif van sigarettenrook
in grisailles, argumenten, coniferen.

Wij aten ze op het terras. De maan rees
blank boven de koolzaadvelden, de bestekken,
de bedden van bros ijs en zeewier.

Klein weekdier, kleine papillen van de nacht,
parelpanoplie tiedelie, omvaam mij,
teder en talig, met vruchtvlees en tong.

Uit: Perspectief met engel. Frans Deschoemaker (2003)

*Gedrukt in opdracht van het Poëziecentrum vzw – Drukkerij Sanders
NV – Oudenaarde*

Met steun van de Provincie West-Vlaanderen

De Strandwerkgroep is lid van:
Vzw Natuurpunt
Bond Beter Leefmilieu

natuurpunt

Jeugdherberg "De Ploate"

Langestraat 82, 8400 Oostende
Tel. 059/80.52.97

Verzorgt voor u:

- ❖ Natuureducatief maatwerk voor individuele leden, gezinnen, groepen en scholen (volgens leeftijdsgroepen, budget en aangevraagd thema).
- ❖ Volledige uitgewerkte dag, halve dag uitstappen en meerdaagse verblijven.
- ❖ Geleide strandwandelingen.
- ❖ Inrichten van studiedagen, kadervorming, congressen, seminaries en vergaderingen.
- ❖ Alles inbegrepen-programma's: volpension accommodatie, uitstappen, opdrachten, werkbladen, didactisch en educatief materiaal, documentatie en een degelijke begeleiding door onze gidsen.
- ❖ Groene winkel, natuur-infocentrum en vogelasiel.

SIGHS OF NATURE

DE PUTTER

Nieuw adres !!!

**Pieter de Conincklaan 108
8200 Brugge - Sint Andries**
Tel.: 050/31.50.01 - Fax : 050/31.68.47

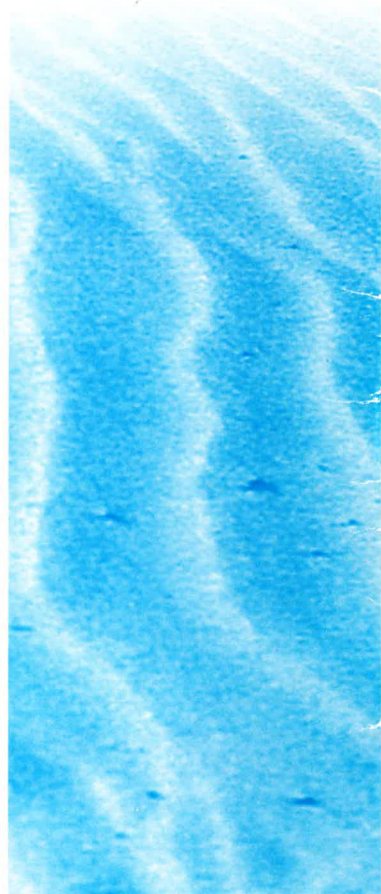
Het adres voor de natuurliefhebber :

- Verrekijkers
- Sterrekmicroscopen
- Natuurboeken
- C.D.'s met natuurgeluiden
- Telescopen
- Loupen
- Nestkassen
- Sterrekijkers
- Statieven
- Sportieve kledij
- Microscopen
- Kompassen
- Laarzen
- Geschenkartikelen

Bezoek onze Showroom. Je vindt er de grootste keuze aan optisch materiaal, aan de voordeligste prijzen
Vergelijk en test het materiaal in een natuurvriendelijk kader. Rechtstreekse observatie in de tuin.



Plan zie achterzijde ►





VERENIGING VOOR
MARIENE BIOLOGIE



Beste S.W.G. er,

In 2007 organiseert de Strandwerkgroep een meerdaagse excursie naar Normandië met verblijf te Granville.

We gaan in het krokusverlof, wegens de gunstige getijden in die periode. De meerdaagse loopt van **18 februari tot 23 februari 2007**. We beginnen met het avondmaal op 18/2 en vertrekken na het middagmaal (of picknick) op 23/2, dus 5 dagen in vol pension.

We logeren in het “Centre Régional de Nautisme de Granville”, eigenlijk een zeilschool. Het centrum ligt vlak bij de haven van Granville, wat zeer handig is. Er zijn namelijk twee dagexcursies naar de Chausey eilanden gepland.

Alle kamers zijn voor 4 personen met zicht op zee, douche en wc per twee kamers. We beschikken over een werklokaal en aquarium.

Beddengoed is in de prijs begrepen, handdoeken zijn er niet.

Het restaurant is in zelfbediening met keuze tussen twee of drie menu's en de dranken (aan tafel), wijn, cider, limonade, water, zijn in de prijs begrepen.

Er is eveneens een bar en speelzaal. Het verblijf in **vol pension kost 215 euro per persoon.**

Daarin zijn ook de twee bootovertochten naar Chausey inbegrepen.

Er is een optie genomen voor 25 deelnemers. Wacht dus niet te lang om in te schrijven, de boot moet zo snel mogelijk gereserveerd worden. Met het extra lage tijt zit die gegarandeerd proppensvol.

Inschrijvingen ten laatste 22 oktober 2006

Geïnteresseerd? Natuurlijk! Schrijf dan vlug in door te mailen naar vdppj@yucom.be , of te schrijven naar :
Jean Paul Vanderperren
Hoogstraat, 137
1980 Zemst

De inschrijving is slechts definitief nadat we in het bezit zijn van uw betaling door overschrijving op rekening 000-1493424-12 met vermelding “ meerdaagse 2007 “

“De Strandwerkgroep België”
p/a B Verhaeghe
Zuidbroekstraat, 11
8600 Woumen

Beste groeten namens het bestuur